

Justis- og politidepartementet
Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

Deres ref:
200802778-/BKR

Vår ref: #89445v1/gcr-gcr

Saksbehandler: Gunn Cecilie Ringdal
gcr@jus.no T +47 22 03 51 06

15.02.2010

Høring – endring av prosedyrekravet for advokatbevilling

1. Innledning

Vi viser til departementets høringsbrev av 19. november 2009 vedrørende ovennevnte høring.

Advokatforeningen avgir følgende høringsuttalelse:

2. Dagens krav til advokatbevilling

Vilkårene for å få advokatbevilling fremgår av domstoloven § 220. Etter denne bestemmelsen må vedkommende som søker om advokatbevilling ha bestått juridisk embetseksamen og ha gjennomført en praksisperiode på to år. I tillegg er det et krav om prosedyreerfaring dersom man har gjennomført praksisperioden som advokatfullmektig. Utover dette må søkeren ha gjennomført advokatkurset, se domstoloven § 220, 4. ledd, jf advokatforskriften § 8-2.

For den som søker om advokatbevilling på grunnlag av stilling som dommer eller dommerfullmektig, stilling ved påtalemyndigheten der behandling av rettssaker inngår som en vesentlig del, eller som universitetslærer i rettsvitenskap gjelder ikke krav til prosedyreerfaring på samme måte som for advokatfullmektiger. Etter advokatforskriften § 8-1, 2. ledd, er universitetslærere unntatt for kravet, mens en dommerfullmektig eller ansatte i påtalemyndigheten er unntatt prosedyrekravet dersom de har vært i slik virksomhet i tilsammen minst ett år.

Hva angår prosedyrekravet er utgangspunktet etter gjeldende rett at en advokatfullmektig må prosedere i tre sivile saker av et visst omfang, og at hovedforhandlingen bør være ført frem til dom for å kunne godkjennes etter advokatforskriften § 8-1. Fra dette kravet er det gjort en rekke unntak.

Tilsynsrådet har lagt til grunn at den enkelte sak må vurderes i forhold til hvor komplisert den er, rettsmøtets varighet og hvilke oppgaver advokatfullmektigen har utført i forbindelse med rettsforhandlingene. Tilsynsrådet har etter en konkret vurdering godkjent blant annet skifte- og namssaker, saker for jordskifteretten og voldgiftssaker. To av de sivile sakene kan dessuten erstattes med saker for fylkesnemnda for sosiale saker.

3. Behovet for endringer i kravet til advokatbevilling

Å opptre som advokat innebærer et stort ansvar; advokater har en viktig rolle i rettspleien og som rådgivere og talsmenn for sine klienter. Advokatforeningen mener dette ansvaret må avspeiles i at det stilles strenge krav til den som skal få advokatbevilling.

Advokatforeningen vil derfor understreke at vi er av den oppfatning at det ved endringer i kravet til å få advokatbevilling ikke bør bli lettere å få bevilling. Tvert imot bør det diskuteres om det bør stilles strengere krav enn det som gjøres i dag.

Prosedyrekravene ble sist endret 1. januar 1993. Det er 17 år siden, og bransjen har gjennomgått omfattende endringer i løpet av disse årene. Advokatenes hverdag er endret siden den gang, og det er derfor naturlig å se om det er grunn til å revidere kravene til å få advokatbevilling.

Prosedyrekravet er kun ett av vilkårene som må oppfylles for å bli advokat etter domstoloven § 220. Til tross for at det er prosedyrekravet som er tema for herværende høring, er Advokatforeningen av den oppfatning at det er riktig å se prosedyrekravet i sammenheng med de andre vilkårene, særlig kravet om obligatorisk advokatkurs. Justisdepartementet er etter § 8-2 i advokatforskriften ansvarlig for kursets innhold og gjennomføring. Vi kommer nærmere tilbake til det i pkt 6.

4. Departementets forslag

4.1 Nye krav i den nye tvisteloven

Departementet nevner i høringsbrevet at man bør søke å tilpasse prosedyrekravene til den nye tvisteloven. Det er Advokatforeningen enig i. Generelt er hovedmålsettingen med den nye tvisteloven angitt til å være å "gi en mer effektiv rettspleie som gir raskere, billigere og riktigere tvisteløsning for partene og bidrar til rettsavklaring", jf Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 13. Videre fremheves at tvisteloven tar sikte på å legge grunnlaget for "en kulturendring blant dommere, advokater og parter når det gjelder behandlingen av sivile tvister". Endringene er gjerne omtalt som en "kulturrevolusjon".

I NOU 2001: 32 Rett på sak, som er en del av forarbeidene til tvisteloven, sies det på side 113 følgende:

"Det har vært en vanlig tankegang hos oss at en tvist som bringes inn for domstolene, skal avgjøres ved dom. [...] Her har det imidlertid skjedd en endring i tenkning og holdning. Det har bl.a. sin bakgrunn i det som i angloamerikanske land er kalt ADR, alternative dispute resolution - alternative tvisteløsningsmetoder.

For å spare kostnader og tid for partene, og også for å få til mer hensiktsmessige løsninger enn det som kan oppnås ved løsning gjennom dom, skal domstolene søke å legge til rette for at tvister kan løses i minnelighet. Dels skjer dette ved en mer dyptgående og grundig meklingsprosess eller ved andre ADR-teknikker."

Advokatforeningen mener at prosedyrekravet og Advokatkurset bør endres for å gjøre fremtidens advokater bedre rustet til den hverdagen som beskrives her. Det innebærer etter vår mening at Advokatkurset må utvides samtidig som prosedyrekravet endres fra tre til to saker.

4.2 Reduksjon av kravet til antall saker

4.2.1 Økning i antallet advokatfullmektiger

Advokatbransjen har gjennomgått omfattende endringer i løpet av de siste 20 årene. I advokatenes historiebok "Våpendrager og veiviser"¹ dokumenteres endringen advokatstanden har stått ovenfor disse årene.

Advokatstanden har for det første vokst kraftig. Sysselsettingen i bransjen har økt fra knapt 2500 i 1974 til omtrent 3800 advokater i 1990. Fra midten av 90-tallet var det en eksplosiv vekst til 6400 advokater i 2001/2002, og i dag er det nærmere 8000 advokater.²

Midt på 90-tallet hadde partnerskapene færre fullmektiger enn partnere, og mange hadde ingen advokatfullmektiger i det hele tatt. Fra 1999 til 2001 økte antallet fullmektiger med 50 %. Omkring halvparten av fullmektigene arbeidet i 2002 de 15 største firmaene.³ Blant Advokatforeningens medlemmer utgjør fullmektiger i dag 1350 av totalt 7277 medlemmer.⁴

4.2.2 Undersøkelser om hvor lang tid det tar å få tilstrekkelig antall saker

Advokatforeningen gjennomførte som kjent i juni 2009 en e-postundersøkelse blant foreningens medlemmer. Formålet med undersøkelsen var å se hvor lang tid en advokatfullmektig bruker på å oppfylle kravet til tre saker. Undersøkelsen viste at så mange som 30 % hadde arbeidet mer enn to år som advokatfullmektig før de hadde prosedert tre saker.

Undersøkelsen hadde en lavere svarprosent blant ansatte i de store advokatfirmaene⁵, selv om den indikerte at det er fullmektigene i de største firmaene som bruker lengst tid på å få advokatbevilling.

Det ble derfor foretatt en supplerende undersøkelse som viser at blant syv av de største advokatfirmaene i Norge hadde ca 40 % av advokatfullmektigene ikke oppnådd advokatbevilling etter tre års ansettelse. Undersøkelsen viser videre at 21 % av fullmektigene i disse firmaene etter fire år ikke hadde fått nok saker til å få advokatbevilling. Noen få fullmektiger bruker fem år eller mer på å få bevilling.

Advokatforeningen mener at det er problematisk at så mange som en femtedel av advokatfullmektigene i de store firmaene må vente i over fire år før de får prosedert tilstrekkelig antall saker. Dette er ofte meget dyktige advokatfullmektiger. Det oppleves som frustrerende for disse fullmektigene at muligheten til å få advokatbevilling ikke er knyttet til dyktighet eller arbeidsinnsats, men på en mer tilfeldig tilgang til prosedyresaker.

4.2.3 Andre ulemper ved kravet om tre saker

Enkelte av de store firmaene ansetter opp mot 30 fullmektiger hvert år. Det betyr at det i ett firma innenfor en periode på to år, må være tilgang på 180 sivile søksmål som egner seg for en advokatfullmektig (de fleste av disse firmaene jobber ikke med straffesaker). I realiteten vil dessuten mange saker forlikes før hovedforhandling, og ytterligere en del forlikes før dom.

¹ Espeli, Næss, Rinde: Våpendrager og veiviser, Universitetsforlaget, 2008

² Ibid, s. 373.

³ Ibid, s. 385.

⁴ Medlemstall pr. 19. januar 2010

⁵ Advokatfullmektiger i firmaer med mer enn 50 advokater/advokatfullmektiger utgjør 44 % av våre advokatfullmektigmedlemmer, mens svarprosenten fra denne gruppen var bare 32 %.

Samtidig er mange av disse firmaene ikke prosedyreorienterte, og det er derfor ikke vanskelig å se for seg at kravet om tre saker er vanskelig å oppfylle innenfor en toårsperiode.

Primære arbeidsoppgaver for de større advokatfirmaene er i dag bistand innen rådgivning, utredning, strategi, kontraktsprosesser og forhandlinger. Når det kommer til prosedyreoppdrag, står ofte store verdier på spill, og det er ikke naturlig å gi disse oppdragene til unge advokatfullmektiger. Det betyr ikke at disse advokatfullmektigene ikke er faglig kvalifiserte til å forestå en hovedforhandling. Konsekvensen av denne situasjonen er imidlertid at flere av de store firmaene bruker mye ressurser på å skaffe sine advokatfullmektiger tilstrekkelig antall passende saker.

Advokatforeningen er redd for at prosedyrekravet slik det er i dag, kan virke prosessdrivende ved at advokatfullmektigene i visse tilfeller lar behovet for egne prosedyresaker påvirke råd om søksmål eller forlik. Selv om det vil være i strid med Regler for god advokatskikk å ta slike hensyn, vil oppfyllelsen av prosedyrekravet være en mer eller mindre ubevisst motivasjonsfaktor hos advokatfullmektigen og eventuelt dennes prinsipal. Spesielt er det en fare for dette hvor det sjeldent byr seg en anledning for advokatfullmektigen til å kunne få opptre under rettergang.

Det er naturligvis svært uheldig om et krav som er ment å sikre forsvarlig advokatbistand, bidrar til å føre saker til retten som kunne ha blitt løst i minnelighet. En reduksjon av kravet fra tre til to saker antas å kunne dempe denne risikoen for unødige rettstvister og ressursbruk.

4.2.4 Opplæringsprogram

De større advokatfirmaene har omfattende interne opplæringsprogrammer. Advokatforeningen har fått innsyn i flere av disse programmene. Variasjonen mellom de ulike firmaene er foreløpig betydelige og avhengig av firmaenes saksprofil og strategi, men ut fra det vi har fått innsyn i, kan det synes som om bedriftsinterne "skoler" gjerne inkluderer fadder-/mentorordning, regelmessige kurs i materiell jus og praktisk advokatvirksomhet, kursing i etiske retningslinjer, kommunikasjon og bevisvurdering mv. Sentralt står gjerne også prosedyre, forhandlinger, meklings og annen tvisteløsning. Flere firmaer gjennomfører i tillegg rene prosedyreøvelser/fiktive rettssaker over flere dager, hvor advokatfullmektiger drilles i prosedyre og evalueres av erfarne advokater. Det er dessuten grunn til å nevne at advokatfullmektigene ofte observerer og bistår sin prinsipal i retten før de selv opptre som prosessfullmektiger. Opplæringsprogrammene er et viktig tilskudd til den totale utdanningen fullmektigen får.

Advokatforeningen har som mål å lage standard retningslinjer for opplæring av fullmektiger, herunder trening i prosedyre og tvisteløsning. Det er en mulighet for å gi disse retningslinjene som et pålegg til medlemmene. Vi er forøvrig gjerne i dialog med Justisdepartementet om det videre arbeidet med disse retningslinjene.

4.3 Utvidelse av hvilke sakstyper som kan godkjennes som praksis.

4.3.1 Krav om minst en hovedforhandling/muntlig sluttbehandling

Advokatforeningen er av den oppfatning at minst en av sakene som kan godkjennes under prosedyrekravet, bør være en hovedforhandling i en straffesak eller sivil sak, eller en muntlig sluttbehandling i småkravprosessen.

Advokatforeningen mener at det ikke er grunn til å opprettholde kravet om at en av sakene skal være en sivil sak.

Å sette krav om minst en hovedforhandling eller muntlig sluttbehandling, vil sikre at advokatfullmektigen har en viss innsikt i å arbeide med rettssaker og å opptre under en ordinær rettergang.

4.3.2 Saker etter tvistelovens kapittel 10 – småkravsprosess

Advokatforeningen er således enig med departementet i dets syn på oppfyllelse av praksiskravet med saker etter småkravsprosessen. Vi mener saker etter småkravsprosessen bør telle med som en sivil sak når den er av et visst omfang og skjer med muntlig sluttbehandling. Som departementet også skriver, mener vi at det på disse vilkår ikke er vesentlige forskjeller på prosessfullmektigens oppgaver i småkravsprosess og allmennprosess. Det bør derfor ikke settes som krav at minst en av sakene som inngår i prosedyrekravet skal være en sak etter allmennprosessen.

4.3.3 Straffesaker

I dag teller en straffesak som halv sak etter prosedyrekravet, dvs. at to straffesaker tilsvarer en sivil sak, jf advokatforskriften § 8-1 første ledd siste punktum. Forskriften oppstiller imidlertid ikke noe krav om at straffesaken skal være av et visst omfang, slik det er for de sivile sakene.

Etter Advokatforeningens syn er det en rekke gode grunner for å likestille en straffesak av et visst omfang med en sivil sak under prosedyrekravet. Advokatforeningen deler departementets syn på at mange straffesaker kan være vel så omfattende som sivile saker. Straffesakene pågår gjerne over lang tid, og kan omfatte en rekke intrikate prosessuelle og materielle spørsmål. En straffesak kan omfatte så vel økonomisk kriminalitet som menneskehandel, annen grov kriminalitet og mindre vinningsforbrytelser.

Advokatfullmektigene som jobber i et firma med strafferettsportefølje kan ha omfattende rettergangserfaring på linje med de som jobber som aktor i påtalemyndigheten. Det gjør disse fullmektigene til faglig dyktige strafferettsadvokater og profesjonelle "prosedyreadvokater". Uavhengig av prosessform; sivil eller straffeprosess, får fullmektigen erfaring med prosedyre, bevisføring, forholdet til dommere, motparter og vitner, ankevurdering etc. De sentrale elementene i rettsprosessen vil ha betydelig overføringsverdi når advokaten senere prosederer i en annen prosessform.

Etter vår mening bør derimot saker som er mindre omfattende, telle som en halv sak under prosedyrekravet. Dette fordi det fortsatt vil være slik at saker av mindre omfang – prosessuelt og materielt – vil gi fullmektigen dårligere prosedyrerfaring enn en omfattende straffesak.

4.3.4 Rettsmekling

Advokatforeningen er av den oppfatning at en rettsmekling av et visst omfang bør telle som en halv sak.

Rettsmekling er for det første en viktig del av tvisteloven og har derfor blitt en vesentlig del av rettsvesenet, jf tvistelovens hovedregel om at muligheten for rettsmekling skal vurderes på ethvert trinn av saken, se dens § 8-1.

For det andre stilles det strenge krav til prosessfullmektigens opptreden og faglige kvalifikasjoner før og under rettsmekling. Før rettsmekling igangsettes, har fullmektigen skrevet stevning eller tilsvare og deltatt i den omfattende saksforberedelsen som tvisteloven legger opp til – på samme måte som for en hovedforhandling.

Under selve rettsmeklingen må fullmektigen beherske en rekke oppgaver. Det stilles strenge krav til prosessfullmektigens kommunikasjon med egen klient, motpart, motparts advokat og mekler mv. Evnen til å umiddelbart håndtere nye problemstillinger stilles også på prøve; det kan komme nye spørsmål av faktisk og rettslig art. Balansegangen mellom å kjempe for sin klients interesser, og å rådgi klienten til å inngå kompromisser, byr på utfordrende vurderinger under tidspress.

For det tredje understreker også Tvistemålsutvalget i NOU 2001:32 Rett på sak, som ble ledet av høyesterettsjustitiarius Tore Schei, at rettsmekling kan være en krevende øvelse, jf. utredningens kap. 7.7.8 s. 230:

”Å opptre i en forhandlingssituasjon og bringe saken til positiv løsning gjennom en minnelig ordning, kan være like krevende som å gjennomføre en hovedforhandling. Rettsmekling, som altså er en forhandling ved bruk av en nøytral mekler, er for advokater en like viktig oppgave som å opptre i et hovedforhandlingsmøte.”

I Tvistemålsutvalgets utredning s. 229-230 sies det videre:

”Det har vært et klart inntrykk hos flere dommere at den nevnte regelen gjør at enkelte advokatfullmektiger med liten tilgang på saker for domstolene, stiller seg negative til å få løst saker i minnelighet for ikke å gå glipp av en gjennomført hovedforhandling som kan gi grunnlag for advokatbevilling. Dette er et inntrykk Tvistemålsutvalget ikke har mulighet for å etterprøve. Det utvalget finner grunn til å påpeke, er at en gjennomført rettsmekling bør telle på like linje med en gjennomført hovedforhandling, og at advokatforskriften bør endres slik at en gjennomført rettsmekling teller på linje med en gjennomført hovedforhandling.”

Advokatforeningen mener at Tvistemålsutvalgets syn bør tillegges vekt også i denne sammenheng.

Advokatforeningen kan ikke se behov for å skille mellom rettsmekling etter småkravsprosessen og allmennprosessen. I den grad en rettsmekling av et visst omfang finner sted, bør en fullmektig kunne oppfylle kravet til en halv sak – uavhengig av om det er en sak etter allmennprosessen eller småkravsprosessen.

Departementet problematiserer i høringsbrevet forholdet til taushetsplikten. Vi er enige i departementets konklusjon om at det bør være tilstrekkelig for godkjennelse av saken at rettsmekleren fyller ut et skjema som stadfester om det har pågått en reell mekling, eventuelt sammen med en erklæring fra advokatfullmektigen. Taushetsplikten bør ikke være til hinder for en slik ordning. Se for øvrig vårt syn om å pålegge dommerne utfylling av skjema etter endt sak, i punkt 7. Også der hvor dommeren opptre som megler bør han/hun oppfatte utfylling av skjema etter endt sak som obligatorisk. Der hvor mekleren ikke ønsker å fylle ut skjemaet, bør en erklæring fra advokatfullmektigen alene være tilstrekkelig dokumentasjon, eventuelt med påtegning fra dennes prinsipal.

Når det gjelder statistikk for antall rettsmeklinger siden 2008, har vi fått opplyst foreløpige tall fra Domstolsadministrasjonen som tyder på at antall rettsmeklinger stiger noe, mens det totale antall sivile saker synker.⁶ Det er grunn til å tro at andelen rettsmeklinger vil øke i tiden fremover,

⁶ Domstolsadministrasjonen har opplyst oss om at det i 2008 ble behandlet 16958 sivile saker, hvorav 2099 rettsmeklingsmøter. I 2009 er det avholdt 2104 rettsmeklingsmøter av totalt behandlede 16225 sivile saker.

ettersom aktørene etter hvert blir mer fortrolige med tvistelovens system for konfliktløsning.

4.3.5 Fiktiv sak/ "mock trial"

"Mock trials" har lenge vært et velkjent og velrenommert fenomen i USA. Både studenter og advokater spiller rettssaker, enten som øvelse i forbindelse med sin utdanning eller for forberedelse til en fremtidig rettssak. Norge og resten av Norden har også innført prosedyrekonkurranse som populære arrangement ved de juridiske fakultetene. Å prosedere i en fiktiv sak blir ofte ansett som en prestisjefull og krevende øvelse.

I Danmark kan advokatfullmektiger som ikke får tilgang til den ordinære "rettssagsprøven", oppfylle prosedyrekravet ved å delta i en fiktiv sak. Prøven i den fiktive saken tilrettelegges av Advokatsamfundet to ganger i året. Deltakerne i denne prøven betaler alle omkostninger forbundet med å forberede og gjennomføre prøven.

Vi vedlegger det Danske Advokatsamfundets retningslinjer for den ordinære rettssagsprøven og rettssagsprøven i en fiktiv sak, i tillegg til en artikkel om dette i det danske Advokatbladet, "Advokaten". Dette gir en god illustrasjon av hvordan ordningen fungerer i Danmark.

Advokatforeningen mener en liknende ordning bør kunne gjennomføres i Norge, slik at en av sakene til prosedyrekravet kan oppfylles ved å forberede og prosedere en fiktiv sak. Det er flere gode grunner for en slik ordning.

For det første er rettssaker, som vi allerede har nevnt, et knapphetsgode for advokatfullmektigene. Det er gjerne tilfeldigheter og ikke kunnskap og kompetanse, som avgjør om en fullmektig får tilstrekkelig antall saker innenfor en toårsperiode. Muligheten for å ta en av sakene som en fiktiv sak, vil oppveie for denne "urettferdigheten".

For det andre er det all grunn til å tro, både ut fra Danmarks erfaringer med fiktive saker og de såkalte "mock trials", at oppfyllelse av prosedyrekravet med fiktive saker vil være en krevende og virkelighetsnær øvelse for advokatfullmektigene som prosederer. Vi mener det kan gi en svært god læring for advokatfullmektigene. I motsetning til ved reelle saker, kan det ved fiktive rettssaker styres på hvilket nivå og hvilke utfordringer saken man ønsker at saken skal by på for de prosederende parter. Både vanskelighetsgrad og omfang av saken, i saksforberedelsen og under hovedforhandling, kan settes til det nivået Justisdepartementet selv mener er nødvendig. Det forutsettes fra vår side at dette nivået er av en slik vanskelighetsgrad at advokatfullmektigen må vise god forståelse for og innsikt i rettsprosessen for å kunne bestå prøven.

En fiktiv sak vil i tillegg kunne gi bedre muligheter for en grundig og god tilbakemelding fra dommeren til advokatfullmektigen. Det får de sjelden av dommeren i en ordinær rettssak. Dommerne vil dessuten selv kunne delta i slike fiktive saker, noe som vil gi dem anledning til å påvirke hvordan fremtidens advokater bør opptreden i retten.

Vi påpeker at forslaget må sees i sammenheng med at Advokatforeningen mener at man uansett må gjennomføre én reell hovedforhandling av et visst omfang, for å kunne oppfylle prosedyrekravet. En fiktiv sak vil, til tross for mange andre fordeler, trolig ikke ha den realisme og gi den samme form for psykisk press som er tilstede der man bærer klientens interesser på ryggen. En slik sak er derfor ikke tilstrekkelig til å oppfylle prosedyrekravet alene, men den bør godkjennes som en alminnelig del av advokatutdannelsen.

4.3.6 Rettslig medhjelper

Rettslige medhjelpere er regulert i tvl § 3-7. Bruk av rettslig medhjelper er praktisk i større rettssaker, og vil også i dag kunne danne grunnlag for oppfyllelse av prosedyrekravet, jf Tilsynsrådets egen uttalelse om det.⁷

Det settes etter Tilsynsrådets uttalelse i dag ”høye krav til den enkelte saks omfang og kompleksitet”. Vi er av den oppfatning at det bør gjøres endringer i dette kravet. Vi mener vurderingen av når en fullmektig skal få en sak som rettslig medhjelper godkjent under prosedyrekravet, må vurderes etter samme norm som når en sak ikke fører frem til dom (for eksempel fordi det inngås forlik). I tilfeller hvor saken ikke fører frem til dom vil saken kunne godkjennes dersom den er av et visst omfang og advokatfullmektigen har gjennomført sitt innledningsforedrag. Dette – eller tilsvarende innsats – bør også kunne godkjennes der fullmektigen opptrer som rettslig medhjelper.

Bakgrunnen for vårt forslag er at det å være rettslig medhjelper vil være en praktisk viktig kilde til prosedyreerfaring og bevilningssaker. Å være rettslig medhjelper gir verdifull innsikt i arbeid med større saker enn det som ofte vil være en typisk ”fullmektigsak” når man jobber i et av de større firmaene. I tillegg vil det direkte samarbeidet mellom rettslig medhjelper og prosessfullmektigen (ofte prinsipalen) ved gjennomføringen av saken, trolig gi bedre opplæringseffekt enn der fullmektigen opptrer som prosessfullmektig alene.

5. Krav til advokatbevilling i andre land

Det er ingen av de andre nordiske landene som har tilsvarende krav til prosedyreerfaring som i Norge. Danmark har krav om én sak, mens det på Island er krav om å assistere en prosederende advokat i én sak. I Finland og Sverige stilles det ikke krav til prosedyre for å få tillatelse til å praktisere. Advokatforeningen mener det ikke finnes gode grunner til at Norge skal skille seg så markert fra de andre nordiske landenes krav til advokatbevilling. Gode grunner taler snarere for at vi har et godkjenningssystem som er på linje med andre land det er grunn til å sammenlikne seg med.

Kort om kravet til advokatbevilling i de andre nordiske landene:

5.1 Danmark

Første januar 2008 trådte nye regler om advokatutdannelsen i Danmark i kraft. Utdannelsen er bygget på 20 dagers undervisning fordelt på åtte kurssamlinger. Det foreligger læreplaner for emner som deltakerne skal kurses i. Emnene er blant annet kommunikasjon, god advokatskikk, hovedforhandlingen, god regnskapsforståelse, forhandling, klientkonto, bokholderi, hvitvasking, og relasjonen mellom advokat og klient.

Deltakerne må så bestå en teoretisk prøve og en praktisk prøve i rettssaksbehandling (retssagsprøven). ”Retssagsprøven” kan avlegges ved ”byret”, ”landsret” og ”Sø- og Handelsretten”. Retten skal ta stilling til, om en sak er egnet til ”retssagsprøven”. Når saken er godkjent, skal fullmektigen anmelde saken til Advokatsamfundet (den danske Advokatforeningen), primært for at Advokatsamfundet kan utstede en sensor. Sensor skal ikke medvirke hvis det er tre juridiske dommere under rettssaken. Dommer og sensor voterer som

---

⁷ Se tilsynsrådets uttalelse om dette:

<http://www.tilsynet.no/oslo/tilsynet.nsf/id/729694CF3DFBEC76C12570A1002C5B7F?OpenDocument>

utgangspunkt umiddelbart etter hovedforhandlingen, men dommerens forpliktelser i selve rettssaken har naturligvis førsteprioritet.

Hvis det ikke er mulig for fullmektigen å finne en egnet rettssak til "retssagsprøven" er det, som allerede nevnt under punkt 4.3.5, mulig å ta rettssaksprøven i en fiktiv sak. Prøven i den fiktive saken tilrettelegges av Advokatsamfundet to ganger i året.

5.2 Finland

I Finland er det krav om fire års arbeidspraksis, hvorav to år innen rettshjelpsvirksomhet. Det er i tillegg krav om en teoretisk eksamen.

5.3 Sverige

I Sverige er det et krav om juridisk arbeid i fem år etter endt juristutdannelse. I minst tre av disse fem årene skal man ha jobbet som advokatfullmektig eller i et "eget juridisk byrå". I tillegg kreves en advokateksamen, som avsluttes med en muntlig eksaminasjon.

5.4 Island

På Island stilles det krav om en intensiv kurs- og eksamensperiode. Kandidatene må etter to ukers kurs gjennom 5 eksamener, både skriftlige og muntlige. Omlag 50 % består prøvene. For de som går videre, venter enda en ukes kurs. I tillegg må kandidatene assistere en praktiserende advokat i dennes forberedelser til en rettssak, ved å gjøre undersøkelser, skrive prosedyren og liknende. Kursdeltakerne opptrer ikke selv i retten. En komité oppnevnt av den islandske advokatforeningen, justisdepartementet og dommerforeningen sensurerer prøvene, godkjenner saken og gir bevilling. Ansvarlig advokat for saken må gi en skriftlig erklæring om at saken har vært av et visst omfang til komiteen.

5.5 Forholdet til EØS-området

Etter advokatforskriften §§ 10-1 og 10-10, er utgangspunktet at en EØS-advokat foruten å kunne yte rettshjelp i Norge på bakgrunn av advokatbevilling fra vedkommendes hjemland, også kan få utstedt norsk advokatbevilling uten at vilkårene i domstoloven § 220, første til tredje ledd er oppfylt. Det betyr i korthet at EØS-avtalen medfører at advokater fra andre land i EØS-området kan opptre som advokater i norske rettssaler uten krav om tilsvarende prosedyrerfaring som i Norge. Det samme vil til en viss utstrekning også gjelde andre utenlandske advokater.

6. Utvidelse av advokatkurset

Advokatforeningen mener at man samtidig med å redusere prosedyrekravet fra tre til to saker, bør utvide advokatkurset og utvide eksamenen i tilknytning til kurset.

I dag går Advokatkurset over seks kursdager, etterfulgt av en eksamen som gjennomføres som en hjemmeoppgave. Fra Juristenes utdanningssenter, som arrangerer Advokatkurset, får vi opplyst at gjennomsnittlig strykprosent de siste årene er på mellom 4-5 %.

Advokatkurset bør utvides med ytterligere 4-6 dager. En utvidelse av eksamenen kan for eksempel gjøres ved at man har en skriftlig eksamen som avlegges på kurset, i tillegg til en muntlig eksamen. Man bør samtidig beholde den hjemmeeksamen man har i dag. Det bør også vurderes om kravene til å bestå eksamen bør skjerpes i forhold til hva det er i dag.

Det kan i denne sammenheng være grunn til å la seg inspirere av kursene på Island eller i Danmark, som har mer omfattende og allsidige advokatkurs, se pkt 5.1 og 5.4 ovenfor.

En slik utvidelse av advokatkurset vil kunne gjennomføres av Juristenes utdanningscenter. Det vil ikke innebære merarbeid eller merutgifter for Justisdepartementet.

7. Økonomiske og administrative konsekvenser

Justisdepartementet har vurdert hvorvidt dommerne bør pålegges å fylle ut et skjema som redegjør for advokatfullmektigens innsats i den enkelte sak, men har kommet til at dette fortsatt bør være frivillig, slik som ordningen er i dag.

Advokatforeningen mener dommerne bør kunne fylle ut et skjema om omfanget, kompleksiteten av saken og advokatfullmektigens innsats. Vi har grunn til å tro at utfylling av et slikt skjema vil ta svært liten tid fra dommerens andre gjøremål, samtidig som Tilsynsrådet kan legge dommerens vurderinger til grunn for sin avgjørelse. Det antas at dette vil spare Tilsynsrådet for skjønsmessige vurderinger og dermed mer ressursbruk i avgjørelser om advokatbevilling. Samtidig vil dommerne sitte på førstehåndskunnskap om advokatfullmektigens innsats. Dommerne bør derfor oppfordres til å fylle ut et slikt skjema. Vi antar at dommerne vil stille seg positive til en slik oppfordring fordi de på denne måten kan være med på å sikre god kvalitet på den fremtidige advokatstand. I de formodentlig få tilfeller hvor dommeren ikke ønsker å fylle ut et slikt skjema, vil Tilsynsrådet måtte foreta en skjønsmessig vurdering etter de opplysninger som foreligger.

Hva angår Tilsynsrådets arbeidsbelastning, er Advokatforeningen enig i departementets syn om at en bør være varsom med å endre prosedyrekravene på en måte som innebærer at Tilsynsrådet i større grad må foreta skjønsmessige vurderinger. Hensynet til forutberegnelighet og likebehandling tilsier at regelverket bør være basert på klare og objektive kriterier.

8. Oppsummering

- 1. Prosedyrekravet bør reduseres fra tre til to saker.**
- 2. Det kreves at minst én av de to sakene er en hovedforhandling, eller en muntlig sluttbehandling etter småkravprosessen.**
  - a. Det stilles ikke krav om at en av sakene må være en sivil sak, som i dag.
  - b. Hovedforhandlingen må ha vært av et visst omfang for å godkjennes.
  - c. Saker som i dag likestilles med en hovedforhandling i sivil sak (fylkesnemndssaker, namssaker, skifte- og voldgiftssaker mv) regnes som en hovedforhandling.
- 3. Den andre saken kan utgjøres av to rettsmeklinger, en fiktiv sak eller to mindre straffesaker.**
  - a. Rettsmekling av et visst omfang teller som en halv sak.
  - b. Fiktiv sak teller som én sak.
  - c. Straffesaker som er mindre enn "et visst omfang" regnes som en halv sak.

I tillegg foreslås følgende av dagens ordning og praksis videreført:

- Tilsynsrådets praksis for hva som skal til for at en hovedforhandling anses gjennomført, men slik at det oppstilles egne krav for småkravssaker.
- Tilsynsrådets praksis vedrørende godkjennelse av oppdrag som rettslig medhjelper, men slik at kravet til når en sak kan godkjennes under prosedyrekravet ved opptreden som rettslig medhjelper, endres.

9. Departementets forslag til endringer i forskriften

Departementet foreslår på bakgrunn av sine anbefalinger en endring i forskrift til domstolloven kapittel 11 av 20.12.1996 nr. 1161 (advokatforskriften).

Vi har følgende forslag til ny ordlyd i § 8-1 første ledd:

For at praksis som nevnt i domstolloven § 220 annet ledd nr 2 bokstav a skal medregnes ved søknad om advokatbevilling, må søkeren godtgjøre prosedyreerfaring. Søkeren må ha prosedert under minst to hovedforhandlinger i sivile saker eller straffesaker, eller ved muntlig sluttbehandling i småkravprosess, alle av et visst omfang. En av disse kan erstattes av en fiktiv sak, av to rettsmeklinger av et visst omfang eller to straffesaker av mindre omfang.

Når det gjelder muligheten for å få godkjent en fiktiv sak eller to rettsmeklinger som en av sakene til prosedyrekravet, foreslås kravene til disse sakene inntatt i rundskrivet.

Vennlig hilsen

Berit Reiss-Andersen
leder

Merete Smith
generalsekretær

Vedlegg:

Vedlegg 1 - Det Danske Advokatsamfundets retningslinjer for den ordinære rettssagsprøven.

Vedlegg 2 - Det Danske Advokatsamfundets retningslinjer for den fiktive sak.

Vedlegg 3 - Artikkel i det danske Advokatbladet, "Advokaten"

RETNINGSLINJER
FOR DEN PRAKTISKE PRØVE I RETSSAGSBEHANDLING
(RETSSAGSPRØVEN)

1. Indledning

Ved lov nr. 520 af 6. juni 2006 om ændring af retsplejeloven (Revision af regler om advokaters virksomhed) er der blandt andet gennemført en omlægning af advokateksamen. Omlægningen indebærer, at advokateksamen fremover består dels af en teoretisk prøve, dels af en praktisk prøve i retssagsbehandling, jf. herved retsplejelovens § 119, stk. 2, nr. 5.

Justitsministeriet har ved bekendtgørelse nr. 1473 af 12. december 2007 om obligatorisk grunduddannelse som betingelse for at få beskikkelse som advokat fastsat nærmere regler om gennemførelsen af den teoretiske grunduddannelse, eksamen samt den praktiske prøve i retssagsbehandling, herunder om indhold, tilrettelæggelse og betaling herfor.

I det følgende fastsættes i medfør af bekendtgørelsens § 10 og efter forhandling med præsidenterne for landsretterne, Sø- og Handelsretten samt byretterne nærmere retningslinjer for godkendelse af en retssag som retssagsprøve, ansøgningsprocedurer, bedømmelse af retssagsprøven og klage over bedømmelsen mv.

2. Rettens godkendelse af retssagen som retssagsprøve

En retssag kan godkendes til at udgøre retssagsprøven, hvis den efter rettens skøn kan danne grundlag for en vurdering af de færdigheder, der er nævnt under afsnit 5. Retssagen skal som udgangspunkt indeholde alle følgende elementer:

- a. bevismæssige og juridiske problemstillinger
- b. forelæggelse
- c. afhøring eller kontraafhøring af parter eller vidner
- d. procedure

Retten kan dog, efter en konkret vurdering af de enkelte elementers tyngde, godkende en sag, der kun omfatter nogle af de nævnte elementer.

Følgende sagstyper kan ikke godkendes til retssagsprøven:

- sager, der behandles efter reglerne i retsplejelovens kap. 27 og 39 (retsmægling og småsagsprocessen),
- forældremyndighedssager,
- ægteskabssager med undtagelse af bodelingssager.

En straffesag, fogedsag, delforhandling eller formalitetsprocedure kan godkendes til at udgøre retssagsprøven, hvis den efter en konkret vurdering indeholder elementer, der gør den sammenlignelig med forhandlingen i retten af en civil sag. Godkendelse af en straffesag som retssagsprøve forudsætter dog ikke, at der skal ske forelæggelse.

En sag ved landsretten eller Sø- og Handelsretten vil kunne udgøre den praktiske prøve, selv om sagen ikke vil kunne indgå som den ene af de to prøvesager, der kræves for at opnå møderet for

landsret og Sø- og Handelsretten. En sag, der er godkendt af landsretten eller Sø- og Handelsretten som prøvesag for at opnå møderet for landsretten, skal anses for egnet til at udgøre retssagsprøven.

Fuldmægtigen skal i en civil sag som udgangspunkt forelægge sagen. Hvis fuldmægtigen repræsenterer sagsøgte eller en adciteret, kan fuldmægtigen forelægge sagen efter aftale med sagsøgers advokat. Hvis to fuldmægtige ønsker den samme sag anvendt til retssagsprøven, og omfanget af forelæggelsen gør det berettiget, kan fuldmægtigene efter indbyrdes aftale lade det indgå i ansøgningen om godkendelse, at forelæggelsen deles mellem dem.

Fuldmægtigen ansøger retten om at godkende, at den pågældende retssag kan udgøre retssagsprøven. Spørgsmålet kan drøftes på et eventuelt forberedende retsmøde, jf. retsplejelovens § 353, men ansøgning kan også indgives senere.

Retten kan på ethvert tidspunkt trække godkendelsen tilbage, såfremt forudsætningerne for godkendelsen bortfalder. Retten revurderer godkendelsen i tilfælde af væsentlige ændringer af bevisførelsen eller sagens tvistepunkter samt i tilfælde af forlig inden proceduren.

Hvis retten beslutter at trække godkendelsen tilbage, tæller retssagen ikke som et forsøg i henhold til § 4, stk. 3, i bekendtgørelse nr. 1473 af 12. december 2007 om obligatorisk grunduddannelse som betingelse for at få beskikkelse som advokat.

3. Anmeldelse af retssagsprøven til Advokatsamfundet

Efter rettens godkendelse af sagen som retssagsprøve, anmelder fuldmægtigen retssagen til Advokatsamfundet på Advokatsamfundets hjemmeside. Anmeldelse skal ske senest fire uger før tidspunktet for forhandlingens gennemførelse i retten.

Advokatsamfundet kan dispensere fra fristen på fire uger i sager, der ikke kræver udpegning af en censor, eller hvis det er praktisk muligt at udpege en censor inden for den kortere frist.

Advokatsamfundet sender en skriftlig bekræftelse på, at anmeldelsen er modtaget.

4. Udpegning af censorer

I sager, hvor der medvirker én juridisk dommer, udpeger Advokatsamfundet en censor til at overvære og vurdere retssagsprøven sammen med dommeren. Medvirker der tre juridiske dommere i sagen, udpeges ingen censor.

Advokatsamfundet giver snarest muligt fuldmægtigen og retten skriftlig besked om hvilken censor, der er udpeget. Fuldmægtigen skal så vidt muligt inden tre hverdage herefter give Advokatsamfundet skriftlig besked, såfremt censor efter fuldmægtigens opfattelse er inhabil.

Hvis der ikke medvirker tre juridiske dommere, skal fuldmægtigen senest en uge inden hovedforhandlingen sende kopi af retssagens dokumenter, det vil sige processkrifter og bilag, til Advokatsamfundet, gerne som en samlet vedhæftet fil til en e-mail. Advokatsamfundet videresender dokumenterne til censor.

5. Gennemførelsen af retssagsprøven

Fuldmægtigen skal – inden forhandlingens begyndelse – legitimere sig over for den eller de juridiske dommere ved forevisning af billedlegitimation, der angiver CPR-nummer.

Fuldmægtigen skal selvstændigt gennemføre forhandlingen i retten.

6. Bedømmelsen af retssagsprøven

Ved bedømmelsen af retssagsprøven lægges der vægt på følgende parametre:

- a. Fuldmægtigen behersker sagens faktum og jus, herunder betydningen af fremlagte bilag og afgivne forklaringer.
- b. Fuldmægtigen kan systematisk gøre rede for sagens faktum samt relevante bevismæssige og juridiske tvistepunkter.
- c. Fuldmægtigen kan målrettet og på en passende og hensigtsmæssig måde gennemføre afhøringer eller kontraafhøringer, og fuldmægtigen overholder retsplejelovens regler om korrekt afhøring af vidner mv.
- d. Fuldmægtigen kan fremføre en struktureret og præcis juridisk argumentation.
- e. Fuldmægtigen overholder god advokatskik.
- f. Fuldmægtigen udviser selvstændighed og sikkerhed i håndteringen af forhandlingens afvikling, herunder eventuelle uforudsete situationer.

Fuldmægtigens præstation skal samlet set give dommer og censor, henholdsvis dommerne, grundlag for at antage, at fuldmægtigen på forsvarlig vis kan føre sager for retten i fremtiden. Fuldmægtigens eventuelt svage præstation under et parameter kan opvejes af en markant bedre præstation under andre parametre. Hvis forhandlingen ikke giver mulighed for at bedømme et af de ovenfor nævnte parametre, indgår parameteret naturligvis ikke i bedømmelsen.

Hvis fuldmægtigen ikke har bestået retssagsprøven, skal de juridiske dommere, henholdsvis den juridiske dommer og censor i begrundelsen tage stilling til opfyldelsen af de opstillede parametre.

Skriftvekslingen i sagen indgår ikke i bedømmelsen. Fuldmægtigen bedømmes dog på hele forhandlingens forløb, og vil dermed være ansvarlig for beslutninger truffet under skriftvekslingen.

7. Meddelelse om bedømmelsen

Dommerne henholdsvis dommer og censor voterer umiddelbart efter procedurans afslutning. Resultatet meddeles til fuldmægtigen mundtligt samme dag eller ved efterfølgende underretning efter nærmere aftale.

Advokatsamfundet sender snarest muligt eksamensbevis og kopi af bedømmelsesskemaet til fuldmægtigen.

8. Klage

Der henvises til klagevejledningen nedenfor.

9. Landsretsprøven

Hvis fuldmægtigen ønsker at en retssag, der udgør retssagsprøven, også bedømmes som en landsretsprøvesag, skal Landsrets- og Sø- og Handelsretspræsidenternes retningslinjer herfor følges.

Dommerne kan beslutte, at retssagsprøven er bestået, selv om landsretsprøven ikke er bestået.

10. Afholdelse af retssagsprøven som en fiktiv retssag

Retssagsprøven kan afholdes som en fiktiv retssag, hvis fuldmægtigen ikke kan finde en egnet retssag, og der resterer højst et år af fuldmægtigtiden. Advokatsamfundet tilbyder prøven i den fiktive retssag mindst to gange årligt, i 2008 dog kun én gang.

Ansøgning om deltagelse i en fiktiv retssag indgives til Advokatsamfundet, att.: Justitsministeriets kursusudvalg, Kronprinsessegade 28, 1306 København K, senest 8 uger inden retssagsprøvens afvikling. Ansøgningen skal indeholde dokumentation for ansøgerens nuværende og eventuelle tidligere ansættelser som autoriseret advokatfuldmægtig samt en eventuel godkendelse fra Justitsministeriet af anden relevant erhvervserfaring, jf. retsplejelovens § 119.

Senest fire uger inden prøven meddeler Advokatsamfundet, om ansøgningen er godkendt af kursusudvalget.

Prøven i den fiktive retssag bedømmes af en censor og en juridisk dommer udpeget af Advokatsamfundet efter en fælles indstilling fra præsidenterne for landsretterne, Sø- og Handelsretten og byretterne. I bedømmelsen af fuldmægtigen lægges der vægt på de samme parametre, som ved prøvens aflæggelse under en almindelig forhandling i retten. Det tilstræbes i øvrigt, at den fiktive retssag i videst muligt omfang gennemføres som forhandlingen under en almindelig retssag.

Der henvises i øvrigt til retningslinjerne for den fiktive prøve.

Godkendt, den 2. januar 2008 af
Justitsministeriets kursusudvalg
vedrørende grunduddannelsen

RETSSAGSPRØVEN

Fuldmægtigens navn	
Cpr-nummer	
Retskreds	
Rettens sagsnr.	
Dommer og censors navne	
Bedømmelse	Bestået: Ikke bestået:
Hvis prøven ikke er bestået, kort begrundelse for bedømmelsen	
Dato og underskrifter	

Sendes til Advokatsamfundet, Kronprinsessegade 28, 1306 København K.

RETNINGSLINJER FOR RETSSAGSPRØVEN I EN FIKTIV SAG

1. Indledning

For prøven i en fiktiv sag gælder de af Justitsministeriets kursusudvalg fastsatte retningslinjer for den praktiske prøve i retssagsbehandling med de undtagelser, der følger af nærværende retningslinjer.

2. Prøvematerialet

Advokatsamfundet udarbejder sagsmaterialet til prøven. Sagsmaterialet består af

- et resumé af sagens faktum og juridiske problemstillinger
- processkrifter udvekslet indtil forberedelsens afslutning
- bilag
- udkast til påstandsdokument for begge parter, bestående af en sammenskrivning af de nedlagte påstande og anbringender.

Senest en uge før prøvens aflæggelse udsender Advokatsamfundet pr. brev eller mail sagsresuméet til prøve kandidaterne. Prøvekandidaten får samtidig meddelt, hvilken part kandidaten skal repræsentere under sagen.

Ved prøvens start modtager prøve kandidaterne sagens øvrige materiale. Udkastet til påstandsdokument modtager kandidaterne på papir og som word-fil. Formålet med retssagsprøven er at sikre, at prøve kandidaten har de fornødne praktiske færdigheder som partsrepræsentant under en hovedforhandling. Sagens materielle juridiske sværhedsgrad må ikke skygge for retssagsprøvens formål, og der skal for alle sagens parter være et rimeligt formål med at føre sagen. Sagen kan rumme processuelle spørgsmål eller tvistepunkter.

3. Prøvens gennemførelse

På eksamensdagen modtager prøve kandidaterne sagsmaterialet, og kandidaterne har herefter tre en halv time til selvstændigt at forberede hovedforhandlingen. Prøvekandidaterne modtager instruks om, hvordan forelæggelsen skal deles mellem partsrepræsentanterne. Prøvekandidaten har under forberedelsen ikke mulighed for at tale med modparten eller stille spørgsmål til parter eller vidner. Alle hjælpemidler med undtagelse af online forbindelse til omverdenen må medbringes.

Efter to en halv time skal prøve kandidaterne aflevere påstandsdokument for egen part. I påstandsdokumentet skal prøve kandidaten nedlægge sin endelige påstand og redegøre for de anbringender, prøve kandidaten vil påberåbe sig. Den sidste time kan prøve kandidaterne anvende til frokostpause og fortsat forberedelse.

Hovedforhandlingen gennemføres under ledelse af den til prøven udpegede dommer og under overværelse af den udpegede censor. Forelæggelsen deles mellem prøve kandidaterne i overensstemmelse med instruksen herom. Rollerne som vidner og i fornødent omfang parter varetages af personer engageret til opgaven.

I løbet af forberedelsen og under hovedforhandlingen kan for prøve kandidaterne uforudsete hændelser – som ikke er ualmindelige under virkelige retssager – finde sted. Der kan være tale om at nyt materiale dukker op, vidner udebliver, etc.

Efter hovedforhandlingens afslutning voterer dommer og censor. Prøve kandidaterne får hver for sig besked om resultatet.

4. Ansøgning og betaling

Ansøgning om deltagelse i prøven i en fiktiv sag er bindende, og de godkendte deltagere skal dække omkostningerne ved prøvens administration, tilrettelæggelse og gennemførelse, herunder alle udgifter til prøvemateriale, lokaler og aktører. Advokatsamfundet opkræver betaling efter prøvens afholdelse. Afmelding, udeblivelse eller fravær på grund af sygdom fritager ikke for betalingsforpligtelsen, men omkostningerne begrænses mest muligt.

5. Afmelding og sygdom

Hvis prøve kandidaten udebliver eller hvis Advokatsamfundet modtager afbud til prøven senere end 12 dage før prøvens afholdelse, har prøve kandidaten forbrugt et af de tre forsøg til at bestå retssagsprøven. Afmelding skal ske skriftligt, evt. ved e-mail.

Sygemelding skal ske til Advokatsamfundet senest på dagen for prøvens afholdelse. Prøve kandidatsens sygdom skal dokumenteres ved en lægeerklæring herom, der skal være Advokatsamfundet i hænde senest to uger efter prøvens afholdelse. Fravær på grund af dokumenteret sygdom medregnes ikke som et forsøg.

6. Klage

Der henvises til klagevejledningen.

Godkendt, den 27. maj 2009 af
Justitsministeriets kursusudvalg
vedrørende grunduddannelsen

Blandt nervøse fuldmægtige i Sorø

Retssagsprøven i fiktive sager fungerer fint som alternativ.

SIDEN REGLERNE OM retssagsprøve trådte i kraft den 1. januar 2008, har jeg tre gange prøvet at være dommer i en hovedforhandling, hvor en advokatfuldmægtig har taget retssagsprøven. Jeg meldte mig derfor gerne til at være dommer i forbindelse med prøve i en fiktiv sag.

Inden jeg drog af sted til Sorø Storbro, gjorde jeg mig overvejelser, om det var muligt at skabe forudsætninger for en ordentlig bedømmelse af fuldmægtigene i et sådant rollespil, eller om det ville blive for kunstigt eller adskille sig for meget fra den almindelige praktiske retssagsprøve.

Jeg blev modtaget sammen med de andre dommere og de tre censoradvokater, og vi fik over frokost lejlighed til blandt andet at drøfte, hvordan vi ville håndtere fuldmægtigens forventede begæring/protest mod et nyt bevis i form af et foto, som et vidne ville medbringe. Forfatteren af den fiktive sag havde lagt op til, at vi skulle nægte fremlæggelsen, men vi blev hurtigt enige om at være mere pragmatiske og i stedet tillade det. Egentlig var afgørelsen jo ligegyldig i forhold til selve prøven, men vi synes, de skulle have samme vilkår i de tre prøver.

SCENEN ER SAT

Da censoradvokaten og jeg trådte ind i "retssalen" måtte vi med al respekt for Sorø Storbro i øvrigt meget glimrende lokaler konstatere, at retssalen kun kunne måle sig

med de mere pauvre af slagens i virkelighedens verden. I min normale retssal i Glostrup står stolene i hvert fald ikke så rodet, og der er fuldmægtige både lysere og varmere.

Hovedmålet med prøven er at undersøge, om de enkelte tilhørere. Nervøsiteten var høj, og fuldmægtigene indfandt sig sammen og fuldmægtigene var også noget påvirkede af, at teknikken til brug for skrivning af påstandsdokumenter havde drillet lidt. Under forelæggelsen, blev jeg lidt bekymret, idet fremlæggelsen fra den ene fuldmægtig var noget rodet og usikker.

Jeg var glad for, at jeg havde læst sagen på forhånd (men det skal dommeren jo også have gjort...). Heldigvis kom der efterhånden mere ro på, og fuldmægtigens overblik blev bedre.

Den anden fuldmægtig valgte at referere fra bilagene i stedet for at oplæse dem. Det fungerede godt, selvom skønserklæringen måske kunne have tålt ordret oplæsning. Afhøringerne forløb ok. Fuldmægtigene var gode til at stille åbne spørgsmål.

På de for sagen afgørende punkter kunne de dog efter min mening godt være gået lidt rettere på vidnerne. Men der er selvfølgelig altid en risiko for, at vidnerne og ikke mindst ens egen part "roder" sig ud i forklaringer, der ikke er til gunst for egen sag. Begge fuldmægtige stillede en del spørgsmål, der var ren gentagelse. Det er der dog mange advokater, der har problemer med.

KEK PÅ LATINSK

Det urentede element i form af et foto, (hvorpå man intet interessant kunne se), som et af vidnerne medbragte, håndterede begge fuldmægtige så overraskende godt, at jeg bagefter tænkte, at de måske alligevel var blevet varslet herom i den instruktion, de forinden havde fået.

Den ene begærede det naturligvis fremlagt, mens den anden protesterede, og de argumenterede glimrende for sit synspunkt.

Under proceduren brillerede begge fuldmægtige og demonstrerede til fulde, at de havde forstået sagens juridiske problemstilling, og at udfaldet i høj grad ville blive et udslag af bevisførelsen. Det var tydeligt, at de havde lyttet til forklaringerne og til hinandens argumenter.

Den ene fuldmægtig var nu så køk, at jeg også fik brugt alle de latinske udtryk, jeg tror, han kunne finde på. Han følte sig så sikker, at han ligefrem frafaldt duplikt.

Det var censoradvokaten meget benøvet over. Jeg synes, det var fint, for han havde allerede sagt alt det, der skulle siges, i sit første indlæg.

EGNET ALTERNATIV

Under hele sagen holdt fuldmægtigene en god tone over for hinanden og vidnerne, så fokus kunne bevares på sagens indhold. Begge fuldmægtige bestod retssagsprøven, og de fik bagefter hver for sig individuel feedback. Det var en fornøjelse, at de jurastuderende, som agerede parter og vidner, spillede så godt. Det var dog en anelse forvirrende, at

den part, der var beskrevet som en mandlig optiker med fire brillerebutikker og en velkendte internethandel, blev spillet af en sød ung pige.

Min samlede oplevelse var, at den fiktive retssagsprøve var meget virkelighedsro og gav et udmærket grundlag for vurdering af fuldmægtigene.

Vilkårene er nok lidt anderledes end til en retssagsprøve i en rigtig sag, hvor man forinden kan få hjælp fra andre og ikke er under samme tidspress.

Det bedste generelle råd til fuldmægtigene - uanset prøveform - er at overvære

kollegers hovedforhandling, inden de går op til prøven.

Udgangspunktet bør være, at den praktiske prøve tages i forbindelse med en rigtig retssag. Hvis fuldmægtigen ikke kan klare sig en hovedforhandling i en rigtig sag eller berammelsestidene er et problem, er retssagsprøve i en fiktiv sag indtil videre et egnet alternativ.

Henning Dobson Knudsen bestod retssagsprøven - trods frustration ved at skulle gå til prøven i en fiktiv sag.

